

מורי ורבי הרד"ג מודה"ר פייבל פלויט זצ"ל. בשינוי לשון קצת כתוב הענין בספר הזכרון, דפוס דרוהוביץ תרנ"ו עמוד 20. [וגם נמצא בחידושי החת"ס על חולין דף מ"ו. בד"ה ובדרוש אמרתיו].
(מתוך 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' להר"ח ארנטריו. עמ' צד)
ראה עוד ע"ד הרמז והסוד: מי השילוח – ח"א פר' ברכה, עה"פ ידיו רב לו; תקנת השבין – עמ' 166.

דף מז

(ע"ב) 'אבל אגבה אפילו כטרפא דאסא' – כמה ראשונים כתבו לדייק מלשון זו, שאם האונה פחותה מעלה של הדס – אינה מטריפה. (עתוס'; רמב"ן; מרדכי). ויש חולקים (ע' בר"ן שהביא דעה זו). ונוגע הדבר לכמה סוגיות בש"ס, שנשתמשו בביטוי כגון זה, 'אפילו...! אם משמעותו לציין הגבול – כן דעת הרמב"ן וכמה ראשונים. ע"ע ר"ן כתובות ק: בשם הרמב"ן; תרומת הדשן עד; בית יוסף (יו"ד לו, גבי ריאה שנימוקה) בשם אהל מועד. (וע' ט"ז שם סק"ד), או שמא לאו דוקא. (כן דעת החולקים. וכן נראה שנקט הרש"ש לעיל לא. וע"ע בכל זה במגדים חדשים – ברכות טו. וע"ע דעת כהן כו, ג – עמ' סב).
ואולם אפשר שאין כלל אחד בדבר, אלא יש 'אפילו...! שבדוקא הוא, ויש שאינו בדוקא. (כן כתב הר"ן בחידושו).

'אדומה – כשרה... כבשרא – טרפה' – מבואר לחלק בין אדום ממש, שהוא מראה כשר בריאה, ובין אדום כגון הבשר, שהיא טרפה. ומצינו בין המפרשים והפוסקים שתי הגדרות למראה 'בשרא'; ממוצע בין האדום והירוק (המאירי). וממוצע בין אדום וצהוב, בין שנוטה יותר לאדום בין שנוטה לצהוב. (עפ"י תבואות שור – בשמ"ח לח, ד; ראש אפרים – בפר"ת ס"ה).
ולהלכה בודאי עלינו לחוש לכל מראה בשר, בין הנוטה לירוק ובין הנוטה לצהוב. ומכל מקום מוכח מכל הפוסקים שגם בזמננו אנו בקיאים להבחין בין מראה בשר ובין מראה אדום ממש, שכשר. 'ובודאי למי שאינו בקי אם אין לריאה מראה זוהר האדום הרגיל ויש חשש בלבו שיש נטיה לבישרא – אין להכשיר עד שיצא הספק מלבו כמו שכתב הלבושי-שרד, אבל בחנם אין להפסיד ממונם של ישראל'.
(עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"ג קא)

'אלמא קסבר חסרון מבפנים לא שמיה חסרון. איתיביה רבי אבא לעולא: הריאה שניקבה או שחסרה, מאי חסרה... אמר רבא: והוא דקיימי סמפונות' – יש מקשים על מה שפרש הרמב"ם בפרוש משנתנו 'או שחסרה' – שהריאה חסרה אונה אחת או יותר, אם כן, מה מקשה הגמרא, והלא אתה מוצא בפשיטות 'חסרה' ללא 'ניקבה'?
יש מי שכתב לתרץ על פי דברי כמה מן הראשונים (ר"ח ורבינו שמואל – מובאים באור זרוע כאן, דף נו בדפי הספר), שרבא שאמר בסמוך שצריך שהסמפונות יישארו בשלמותם, חולק על עולא. ולדברי עולא חסרון מבפנים לעולם לא שמיה חסרון, גם אם נמוקו סמפונות. ויש לפרש לפי זה שלדעת עולא לא קיים כלל פסול 'חסר' בבשר הריאה, ורק נקב פוסל בה. אלא שאם חסרה כולה – הרי היא טרפה כשאר האברים. ורבא הוא שחידש שיש טרפות בבשר הריאה משום 'חסרון', אלא שכל עוד הסמפונות קיימים, אין כאן כלל 'חסרון', כי סופה להתמלאות, אבל כשאינם קיימים, שוב פסולה מטעם 'חסר'.
ולפי זה, אכן לדעת עולא ריאה שחסרה אונה אחת – כשרה. שאין פסול בריאה אלא בנקב ולא בחסרון,

כאמור. ורק רבא הוא שחידש זאת (לעיל בע"א) שחסרה אונה פסולה. ואכן לרבא מתפרשת המשנה כפשוטה, 'או שחסרה' – שנחסרה אונה, וכמו שפרש הרמב"ם. אבל עולא אינו סובר כן, ולשיטתו הקשו כיצד יפרש דברי המשנה. (עפ"י זכר יצחק יט. עוד בענין חסרון אונא ובמסתעף – ע' אבני נזר יו"ד מ; סז, י-טו).

רבי חנניה חלש, על לגביה רבי נתן וכל גדולי הדור, אייתו קמיה ריאה שנשפכה כקיתון ואכשרה' – מכלל הדברים שמענו שהחולה מותר להורות, שאף כי גופו חלש, דעתו צלולה ואינו כשונה רביעית יין. ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א ב) כתב לענין חולה שיש לו חום, זו לשונו: '... וכמו דמצינו בשו"ת רביעית שאסור לו להורות בכריתות דף יג. וכן יש שהחמירו ששכור קצת לא ישחוט ולא יהני מה שיאמר ברי לי שלא דרסתי משום דריס ולא אדעתיה כדאינתא בתב"ש ס' א ס"ק סג. ולכן אפשר שק"ו בחולה דחום מאחר דג"כ חזינן שמקלקל השכל להרבה אנשים שלכן גם כשיש לו מעט חום ואף לכל אדם יש אולי לחוש שמקלקל קצת ואסור להורות. וכן יש לו להחמיר שלא לשחוט ולא יהני מה שיאמר ברי לי דלאו אדעתיה אם נימא שיש לחוש לדרסה וכן שלא לסמוך עליו בבדיקת הסכין. וסברא זו אמרתי לענין הוראה כשהייתי חולה בעוה"ר בחום בשבת תרפ"ב ובטבת תרפ"ד שאף שהייתי ב"ה שפוי בדעתי כבריא לא עדיף משתה רביעית יין, והוא אמת לדינא'.

דפוס מז – מח

ליקוטים מפוסקים אחרונים

הנה לקט מועט של כמה הלכות הנוגעות לטרפות התלויות בריאה:
בדיקת הריאות בעופות:

אף כי הרמב"ם כתב (שחיטה יא, יב) שמעולם לא שמענו במי שבדק ריאה של עוף אלא אם נולד בו חשש – כיום צריך לבדוק ריאות העוף, כי הריעותות בהן מצויות מאד, (והן לא פחות מסירכות בבהמה, עכ"פ בארץ ישראל), אם משום שינוי מראה או מסמוס ובוועות וכיו"ב. (עפ"י שבט הלוי ח"ב יד, ב; טו. וכן כתב בקונטרס בירור הלכה לגר"י עדס בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ויש מי שדן להתיר בדבר – ע' בספר 'אבן ישראל' (לגר"י פישר זצ"ל, שחיטה ז); כשרות וטרפות בעוף לט, ב).

מוגלה בריאה:

אם קרום הריאה נתמסמס, או נראה כעין ממוסמס, כל שיש ספק שמא הוא נכנס בגדר 'בשר שהרופא גורדו' (כדלהלן נג) – יש לאסור.

אם רואים שהקרום קיים ואין בו ריעותא של מיסמוס – אין לאסור אלא כאשר יש ריעותא גדולה בריאה, שאז יש לחוש שמא ניקבו הסימפונות.

הלכך, אם בשר הריאה כולו או רובו נהפך למוגלה – יש לאסור, אבל אם הבשר קיים, הגם שמוגלא קיימת על פני כולו – יש להכשיר לכל הדעות, מלבד אם מרגישים במישוש היד שהסימפונות נפוחות וקשות, שיש לאסור. ואם המוגלה נמצאת מעבר לעבר, ואפילו בשיפולי הריאה – לדעת מרן יש להכשיר ולדעת הרמ"א יש לאסור.

(עפ"י שו"ת אור לציון להגר"צ אבא שאול שליט"א, יו"ד ב.

המדובר שם אודות מחלה הנפוצה כיום בעופות, הגורמת להיווצרות ליחה בריאות, בשלב מסוים של המחלה הליחה מצטברת בבשר הריאה באופן ניכר. ודעות הפוסקים חלוקים לכאן ולכאן, יש המקלים כל עוד אין ריעותא גדולה בריאה, וכנ"ל, ויש אוסרים בכל אופן שהצטברה ליחה בחלק ניכר מהריאה – מחשש קלקול הסמפונות, או מחשש שמא נפגם הקרום ונתמסמס במקומות מסוימים – ע' מנחת יצחק ח"ה ו; קנה בשם מג; שבט הלוי ח"ב יד, ד; טו; ציץ אליעזר ח"א נ; אבן ישראל – שחיטה ז).

שינוי מראה בריאה, הבא כתוצאה ממוגלה – כשר. ואולם דעת התבואות-שור ועוד, שזה רק אם נעלם המראה הפוסל ע"י הורקת המוגלה, אבל אם נשאר מראה פסול, הרי שכבר שלט הפגם בעור ואסור. ובעוף אי אפשר לבדוק אם נשתנה המראה ע"י הורקת המוגלה. וכיון ששאלות כאלו ישנן למאות, וההפסד גדול, על כן יש לסמוך בשעת הדחק על הסוברים שאפילו שלט המראה בעור, כיון שמקורו משום המוגלה – כשר. (ומראה השחרות ברוב הפעמים נוצר מחמת הדם הנקשר מתחת). ואולם אם בנוסף לכך יש גם סירכה, כאשר הדבר מצוי, יש כאן 'תרת' לריעותא' כיון שא"א לבדוק מקור שינוי המראה. וגם לרוב רואים נקבים שקשה לתלותם במשמוש הטבחים. (עפ"י שבט הלוי ח"ב יד, ג; טו).

גוש קשה בריאה; גידול:

אם מראה הריאה נוטה למראה בשר העוף, או למעיים ולזפק, וכדומה – יש לאסרו. אין בו שינוי מראה הפוסל – אם הגידול נמצא סמוך לקרום, אפילו בכל שהוא – יש לאסור מספק, משום אטום בריאה. ואם הוא בתוך בשר הריאה ואינו סמוך לקרום, וגם אין בו שינוי מראה הפוסל – יש להכשיר. (אור לציון יו"ד ב).

דף מח

זעלו בני עסיא ג' רגלים ליבנה – שהיו תלמידי חכמים נקבצים לשמוע דרשה, הלכות חג בחג. (וכיון שיבנה היה מקום הסנהדרין, היו מתקבצים שם. ר"ן). ובתשובות הגאונים מצאתי, כל אותם רגלים שהוזכרו אצל האמוראים, היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום, מתקבצים ת"ח מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם. (עפ"י רש"י יבמות קכב. וע"ע בתוספתא פרה ז, ד מקוואות ד, ד).

'אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה, העלתה צמחים – חוששין לה. מר יהודה משמיה דאבימי אמר: אחד זה ואחד זה חוששין לה' – לאו דוקא ריאה הדבוקה כולה לדופן, אלא גם סירכא הדבוקה בה ובדופן בכלל 'ריאה הסמוכה לדופן'. (חדושי הרמב"ן ושר"ד). הר"ן באר מחלוקתם בדרך זו; לפי דעת הראשונים הסוברים שהסירכא מעידה על נקב שקדם לה – לרב נחמן הרי הנחה זו נידונית כספק, שמא היה שם נקב שמא לא היה, הלכך בהצטרף ספק נוסף, שמא סירכא זו באה מחמת הדופן ולא מחמת הריאה – הרי לנו ספק ספקא לקולא. (וכשעלו צמחים בריאה – יש להניח שהסירכא מחמת הריאה). ואילו אבימי דן את הסירכא כדין נקב ודאי, ואין לנו אלא ספק אחד, ולחומרא.

ו. נמצאת סירכא בין שתי אונות – אם כסדרן, כלומר בשתי אונות סמוכות השוכבות זו על זו כדרך – כשרה, שזו מגינה על זו. ואם אינן כסדרן, כגון ששתי החיצונות נדבקו בסירכא ממעל לאמצעית או מתחתיה – טרפה, ואין לה בדיקה. (היתה דעה שסברה שבדיקה מועילה, ודחוה. להלן מה.)
(סירכא שבין האונא לאומא – מחלוקת הראשונים. ערש"י תוס'. בין הריאה לדופן – ראה להלן מה. סירכא שבין 'עינונתא דורדא' לאחת מן האונות – טרפה. ראשונים.)

דף מז

- פא. א.** מה דינן של שתי בועות בריאה, הסמוכות זו לזו?
ב. כמה אונות יש לה לריאה, היכן מקומן, ומה דינן לענין חיסור, יתור וחילוף?
ג. אלו שינויי מראה וצורה, ושאר חבלות ופגמים שבריאה, מפורטים בסוגיא, ומה דינם?
- א.** אמר רבא: שתי בועות (– שיש בתוכן נוזלים, ואין בכלל זה יבלות קשות (ראשונים). ויש מכשירים בבעות שיש בהן מים זכים. וע' להלן מה; רמ"א לו,ג.) הסמוכות זו לזו – טרפה, (משום נקב, שהוא הגורם לאותן בועות), ואין לה בדיקה.
 בועה אחת שנראית מחולקת – בודקים ע"י ניקוב אם יש מעבר נוזלים מכאן לכאן – אחת היא, וכשרה, ואם לאו – שתיים הן, וטרפה.
 (בועות בשיפולי הריאה (האונות או האומות) – יש אסרים אעפ"י שנשפכים להדדי. עתוס').
- ב.** אמר רבא: חמש אונות יש לריאה (מלבד שתי ה'אומות' הגדולות); שלש לימין הבהמה ושתיים לשמאלה, (וכשהיא תלויה ורגליה למעלה, והטבח פונה כלפי מעיה – השלש עומדות לימינו והשתים לשמאלו).
 חסרה אחת מהן – פסולה. (וודאי פסולה כשנחסרה אחת מה'אומות' – ע' שבט הלוי ח"ג צט, בנידון עוף שחסר לגמרי צד אחד של הריאה.
 אונה שאין בה סמפונות – אין זה נידון כחסרון אונה, או כסמפונות שנימוקו, וכשרה. אגרות משה יו"ד ח"א יא – בהסבר דברי הגרעק"א.)
 אונה יתירה, הנמצאת בשורה אחת עם שאר האונות – רבא אמר: טרפה. מרימר הורה למעשה להכשירה. (וכן הלכה. רש"י ור"ד.) היתה היתרה באמצע, שלא כסדר חיתוך האונות – אם היא מלתחת, הרי זו 'עינוניתא דוורדא' (כינוי לאונא קטנה במקום ההוא, על שם גוונה) וכשרה. (היתה גדולה הרבה, כשאר האונות – פסולה, שאין זו 'עינוניתא'. תוס'. ואילו מסתימת דברי הרי"ף משמע שכל אונא שהיא מלפנים, אפילו גדולה, ואפילו אינה במקום הרגיל של העינוניתא – כשרה. ר"ן.) ואם על גבה (או על גבי האונות, מלבד האונא הימנית הסמוכה לצואר, שדרכה להתפצל. עפ"י תוס') – אפילו קטנה מאד כעלה של הדס – טרפה. (היתה קטנה מכך, שאפילו בניפוחה אינה כעלה של הדס – כשרה. תוס', רמב"ם, רמב"ן. ויש חולקים.)
- (היו לה שתי אונות כעין 'עינונתא' – מחלוקת הראשונים. חסרו לה מאונות שבימין – יש אומרים שמצרפים את העינוניתא להשלים החסר. (רמב"ם ועוד.) ורש"י חולק. וכן נחלקו ראשונים עתה שלכל הבהמות יש עינוניתא, מה דינה של בהמה שחסרה אונא זו.)
 נתחלפו האונות במיקומן (כגון שלש בשמאל ושתיים בימין) – טרפה.

ג. ריאה הדומה לבקעת – טרפה (רפרם). – יש אומרים: במראה. וי"א שקשה היא כעץ, וי"א שהיא חלקה לגמרי, שאין בה מראה חיתוך כלשהו (עפ"י רש"י ותוס'. וע' ר"ן).
ריאה הנראית ככחול – כשרה. שחורה כדיו – טרפה, (שסימן לקותא הוא). ירוקה – כשרה, ודוקא ירוק ככרתי או כעשבים או שאר מיני ירוק (צהוב), ובלבד שלא תיראה כגוון הכישות או כרכום או כמראה חלמון הביצה. (עפ"י תוס'). אדומה – כשרה. (וע' פרטים נוספים לעיל מו).
ריאה הדומה לכבד – כשרה. לשאר בשר – טרפה. (רוב הראשונים פשוו לענין מראה וגוון. והרא"ה פרש לענין קושי ורכות. ער"ן).
(כתבו ראשונים, שהמראות בריאה נידונות לפי מצבה כאשר היא נפוחה ולא כשהיא מכווצת).
אטום בריאה (= בשר אטום שאינו מתנפח ועולה בנפיחת הריאה. עפ"י רש"י) – אם מחמת מוגלה – כשרה. ואם לאו, בודקים ע"י הנחת דבר קל וניפוח (לאחר שנקרע), אם אכן המקום אטום ואין בו מעבר אויר – טרפה. (מחמת לקותא).
קרום שעלה מחמת המכה – אינו קרום, שסופו ליסתר, וטרפה מחמת הנקב.
ריאה שנשפכה כקיתון והקרום שלה קיים, והרי היא חסירה בתוכה – ר' יוחנן ור' חנניה הכשירו (חסרון מבפנים לא שמיה חסרון). ובלבד שהסמפונות קיימים ולא נימוקו (רבא). ואפשר לודא זאת ע"י שפיכת הבשר שנימוח לתוך כלי – אם יש בו שורות לבנות – הרי שהסימפונות נימוחו גם הן.
וכן ריאה שנימוקה מקצתה מבפנים, (ללא שנשפכה כקיתון אלא שנתרוקנה), וקרום שלה קיים, (אפשר אפילו קרום אחד, או שמא דוקא שני הקרומים – ע' זכר יצחק יט, כ) – אפילו החלל מחזיק רביעית הלוג – כשרה. ריאה שניקבה – טרפה. רבי שמעון אומר: עד שתנקב לבית הסימפונות (- לסמפון גדול. מה:). ומודה ר"ש בנקב שיש בו חסרון, שהיא טרפה בכל אופן. (היו חכמים שפסקו כר' שמעון, ואולם מסקנת הגמרא היא שאין הלכה כר"ש. להלן מט.).

דף מח

פב. האם הבהמה נטרפה באחד מן המקרים הבאים?

- א. ניטלה שלפוחיתה (= רחמה); (ניטלה שלפוחית השתן).
- ב. התליע הכבד.
- ג. ריאה הדבוקה לדופן (= למקום הצלעות).
- ד. ריאה שניקבה ודופן סותמתה.
- ה. ריאה שהעלתה צמחים (= אבעבועות מוגלתיות). וכן כליה.
- ו. מחט שנמצאת בריאה.
- ז. נקב בסמפונות הריאה.
- ח. דקין הסובבים שנקבו זה לתוך זה, ולא כלפי חוץ.
- ט. מחט שנמצאת בכבד.

א. ניטלה השלפוחית (= הרחם) – כשרה. (רבי טרפון הורה להטריף, וחזר בו. סנהדרין לג. ויש מי שפוסק בעוף שנטלה שלפוחיתה, שהיא טרפה. ע' להלן נו: ובתוס' בשם ר"ח).
(אבל שלפוחית השתן שניקבה או ניטלה – טרפה. ר"ח, תוס', ועוד. אבל הראב"ן כתב להכשיר, שאין להוסיף על הטרפות. ערא"ש להלן נה:).

ב. התליע הכבד – כשרה. (ואם התליע גם הכזית שליד המרה ובמקום חיותא – יש מצדדים לכאן ולכאן. ער"ן).